Facultatea de Electronică,
Telecomunicații și
Tehnologia Informației

SISTEME INTELIGENTE DE SUPORT DECIZIONAL

Ș.l.dr.ing. Laura-Nicoleta IVANCIU

Curs 8 – Rețele neuronale artificiale. Clasificatoare cu RNA.

Cuprins

- RNA – definire, arhitectură
- Funcții de activare
- Instruirea RNA
- Tipuri de probleme rezolvabile cu RNA
- Clasificatoare cu RNA – clasificare liniară
- Instruire prin minimizarea erorii
- Studii de caz

RNA = calculator distribuit, masiv paralel, care achiziționează noi cunoștințe pe baza experienței anterioare și le face disponibile pentru utilizarea ulterioară (S.Haykin, 1994)

- se bazează pe extragerea unui model pe bază de exemple

- neuronul artificial imită funcționarea neuronilor naturali

- învățare pe bază de suficient de multe exemple

Asemănarea cu creierul uman

➢ cunoștințele sunt achiziționate de rețeaua neuronală printr-un proces de învățare

➢ cunoștințele sunt depozitate în conexiunile inter-neuronale (ponderi sinaptice)

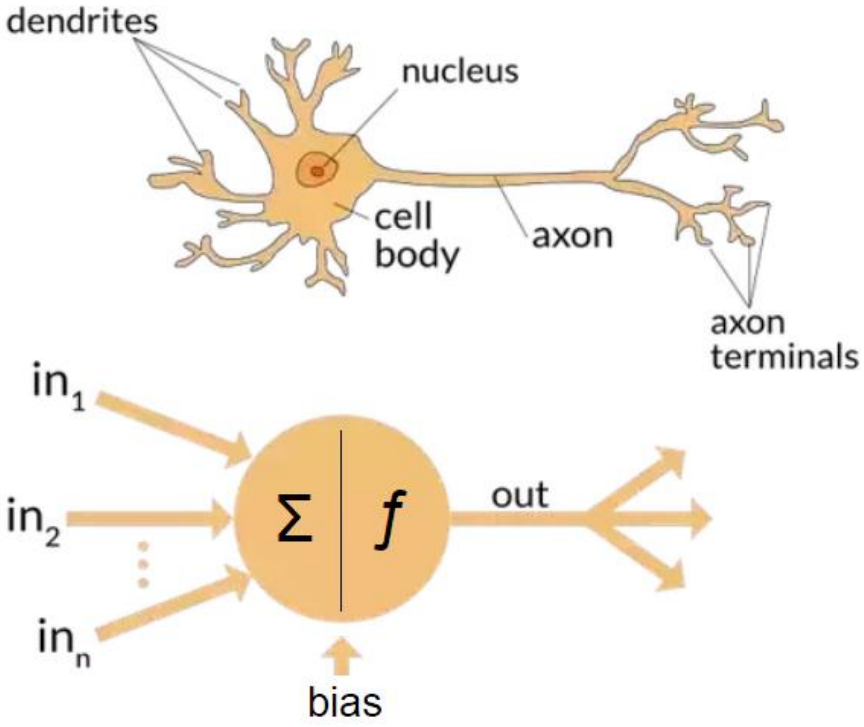

Sursă

Neuronul artificial

Modelul de bază McCulloch-Pitts (1943)

Sursă

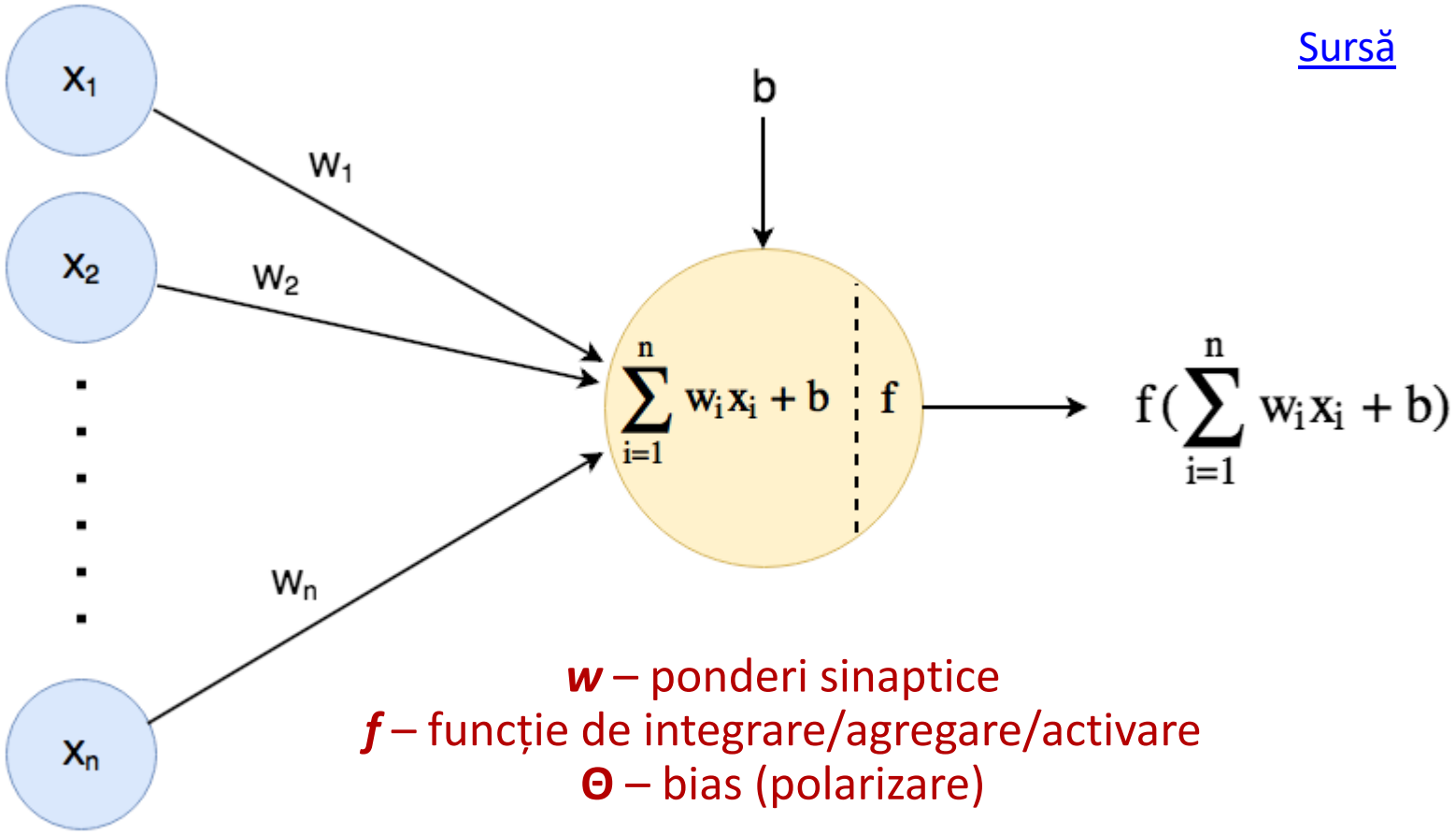

w – ponderi sinaptice
f – funcție de integrare/agregare/activare
Θ – bias (polarizare)

RNA este complet determinată prin:

- tipul unităților funcționale (neuroni)
- arhitectură (amplasare neuroni)
- algoritm de funcționare (transformare semnal intrare în semnal ieșire)
- algoritm de învățare/instruire (cum achiziționează rețeaua noi cunoștințe pe bază de exemple)

Arhitectura RNA

- rețele feed-forward (unidirecționale)

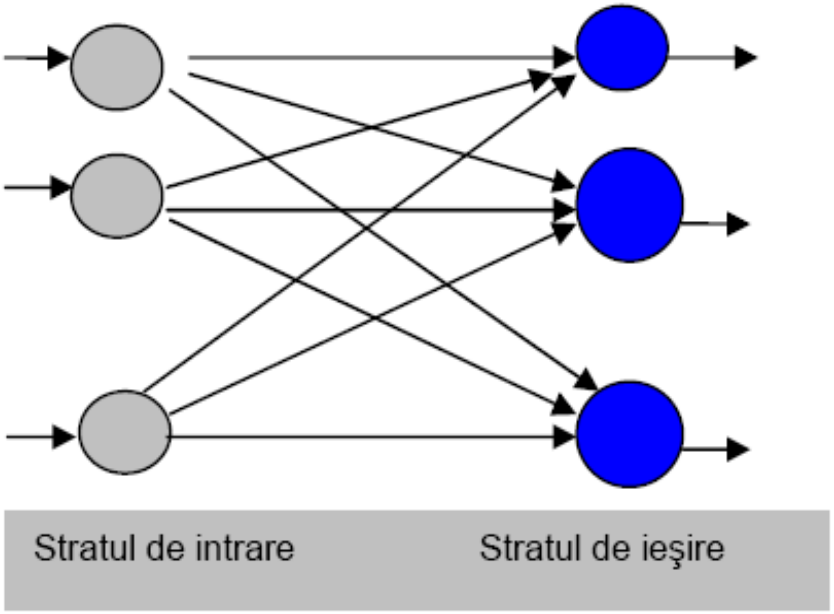

unistrat

$$X = \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \dots \\ x_N \end{bmatrix} \quad W = \begin{bmatrix} w_{11} \dots w_{1M} \\ w_{21} \\ \dots \\ w_{N1} \dots w_{NM} \end{bmatrix} \quad B = \begin{bmatrix} b_1 \\ b_2 \\ \dots \\ b_M \end{bmatrix}$$

$$Y = f(W^{\tau} \cdot X + B)$$

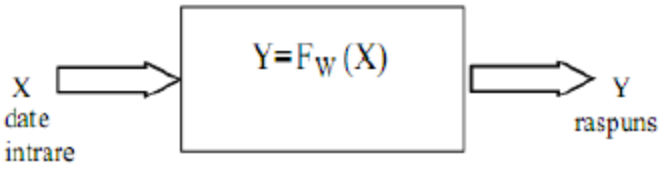

Arhitectura RNA

➢ rețele feed-forward (unidirecționale)

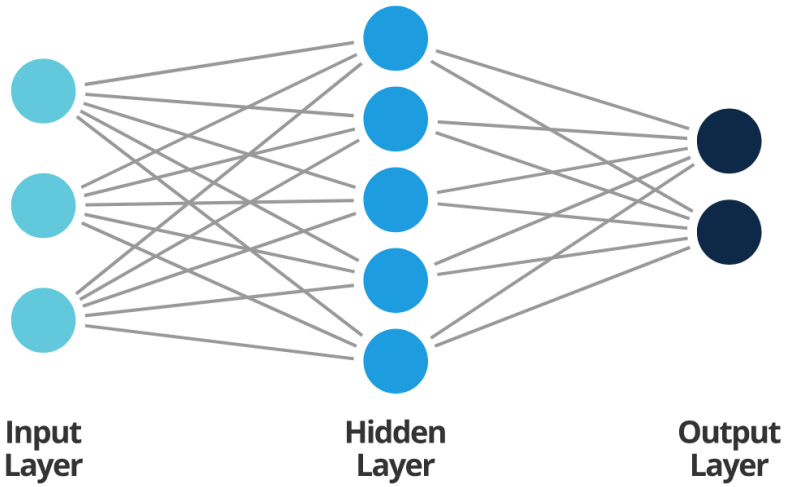

Sursă

$$X = \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \dots \\ x_N \end{bmatrix} \quad W = \begin{bmatrix} w_{11}...w_{1M} \\ w_{21} \\ \dots \\ w_{N1}...w_{NM} \end{bmatrix} \quad B = \begin{bmatrix} b_1 \\ b_2 \\ \dots \\ b_M \end{bmatrix}$$

$$Y = f(W^{\tau} \cdot X + B)$$

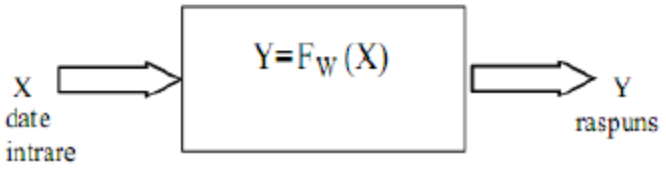

multistrat

- mai lente decât cele unistrat
- pot implementa funcții mai complexe

Funcții de activare

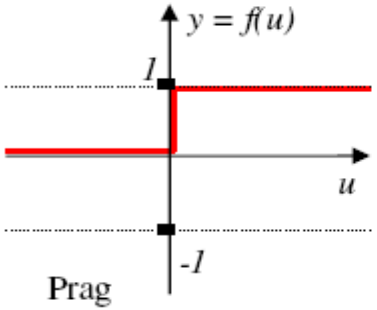

Prag

$$f(u) = \begin{cases} 0, u \le 0 \\ 1, u > 0 \end{cases}$$

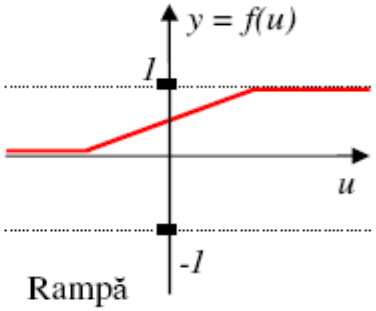

Rampă

$$f(u) = \begin{cases} 0, u \le 0 \\ u/k, 0 < u \le k \\ 1, k < u \end{cases}$$

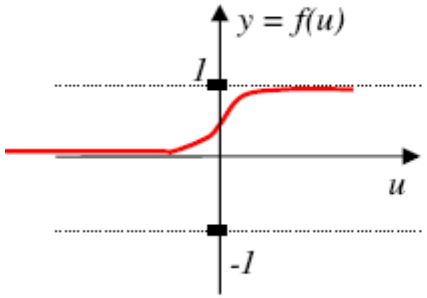

Sigmoidală

$$f(u) = \frac{1}{1+e^{-ku}}$$

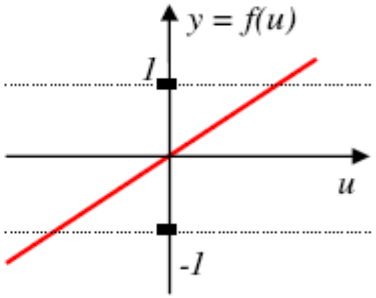

Liniară

$$f(u) = ku$$

$$ReLU: f(u) = \max(u, 0)$$

Rectified Linear Unit (ReLU)

Grafic?

$$\text{Softmax: } f(s) = \frac{e_i^s}{\sum_{i=1}^{n} e_i^s}$$

Funcții de activare

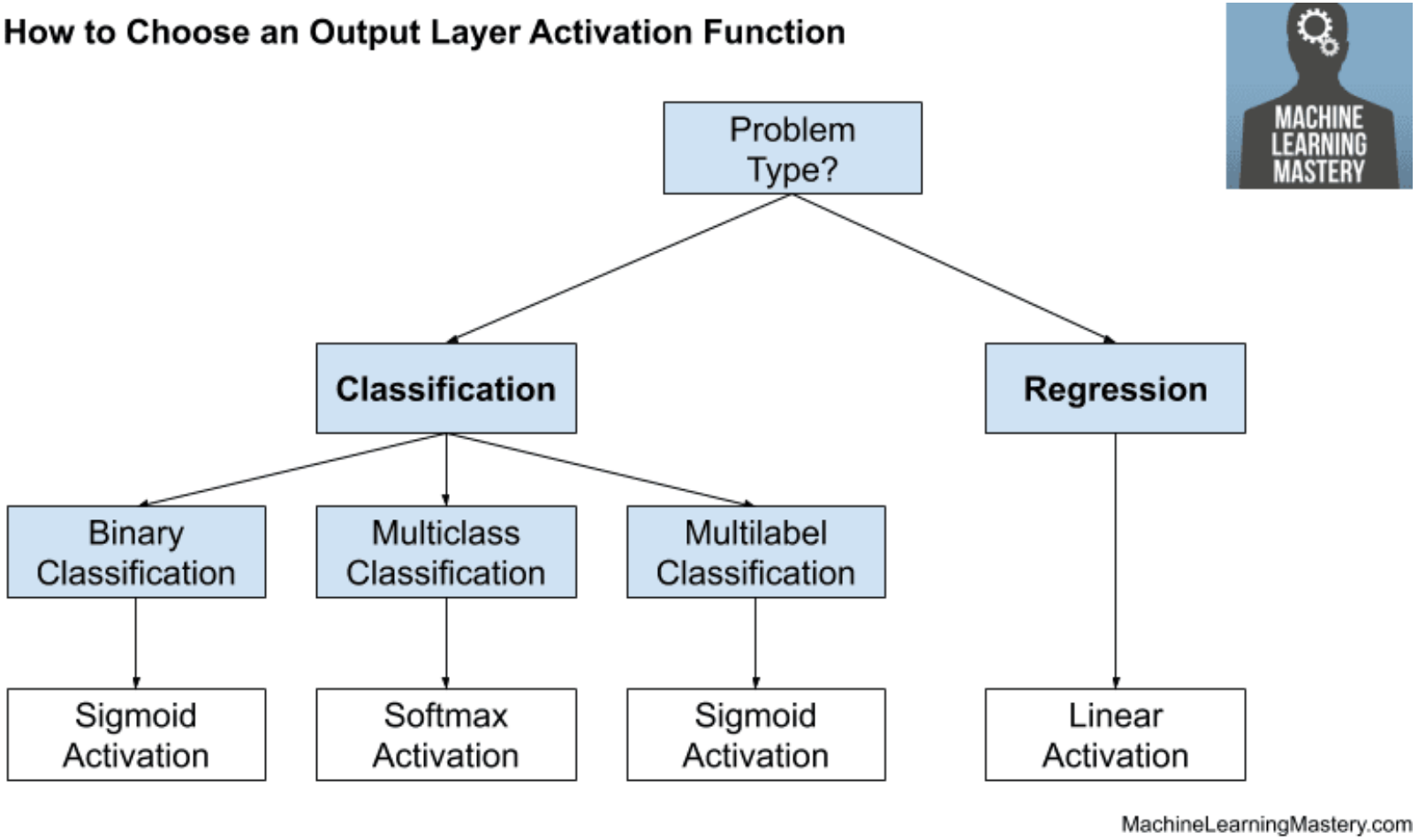

Sursă

Instruirea RNA = procesul adaptării ponderilor și a polarizărilor

Algoritm de instruire = modul în care se modifică ponderile/polarizările

$$w_{kj}(n+1) = w_{kj}(n) + \Delta w_{kj}(n)$$

unde: k – neuron de la care "pleacă" ponderea,
j – neuron spre care "vine" ponderea,
n – momentul de timp

$$b_k(n+1) = b_k(n) + \Delta b_k(n)$$

$\Delta w_{kj}(n)$, $\Delta b_k(n)$ - algoritmi de instruire

Reguli și algoritmi de instruire

Regulă de instruire = formulă matematică care specifică cum se modifică parametrii RNA, pentru a atinge obiectivul dorit

- ✓ instruire prin minimizarea erorii (perceptron learning rule)
- ✓ instruire bazată pe gradient (gradient descent)
- ✓ instruire hebbiană
- ✓ instruire competitivă

Algoritm de instruire = proces iterativ bazat pe o regulă de instruire

Etape:

1. inițializare ponderi și polarizări
2. calcul ieșire neuroni
3. calcul cantități Δw, Δb cu care se modifică fiecare pondere, polarizare
4. modificare ponderi și polarizări
5. salt la etapa 2 – recalcularea ieșirilor neuronilor

Tipuri de probleme rezolvabile cu RNA

- aproximare de funcții
  - interpolare perechi intrare-ieșire
  - domeniu de ieșire continuu

Ex: modelarea directă/inversă a unui sistem necunoscut, predicție

- clasificare
  - gruparea vectorilor de intrare în clase
  - domeniu de ieșire discret

Ex: recunoașterea formelor, operații de telecom (decodare, demodulare, regenerare semnale), decizie

- optimizare
  - găsirea punctului de minim/maxim al unei funcții
  - set de ponderi pentru care diferența dintre ieșirea dorită și ieșirea rețelei este minimă, în sens statistic

Ex: problema comis-voiajorului

Aproximare de funcții (function fitting)

- Obiectiv: dezvoltarea unui sistem (model) care să ofere o aproximare suficient de bună a unei funcții cunoscute

- Etape:
  - pregătire date
  - selectare arhitectură rețea
  - antrenarea rețelei
  - testare (validare)
  - utilizarea propriu-zisă

Aproximare de funcții

- Antrenare supervizată
- Perechi de date intrare-ieșire

Exemple:
- aprox. preț case
- aprox. % grăsime din organism
- aprox. preț acțiuni, valută, petrol

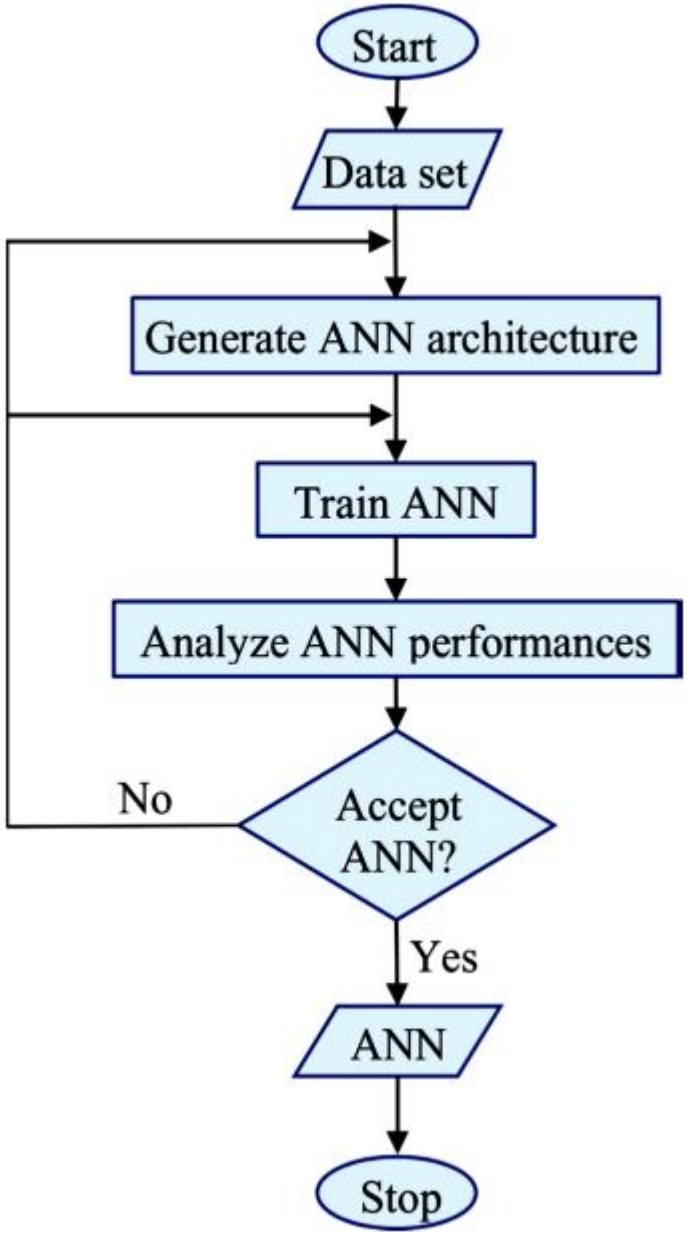

Parametri de antrenare

w – weights (ponderi)
b – biases (polarizări)

Actualizare parametri

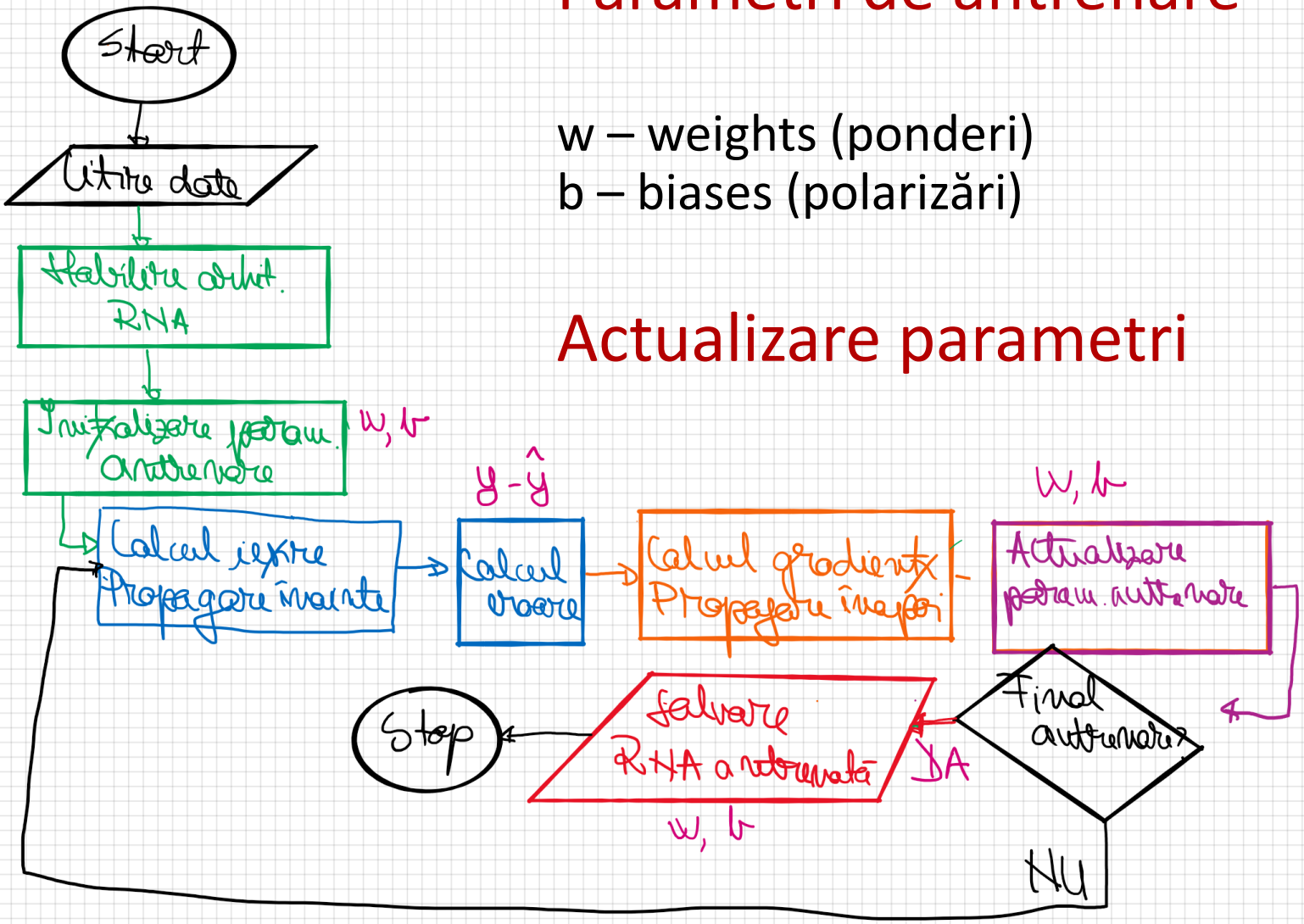

Considerente de proiectare

Alegerea setului de date de intrare

antrenare – 50% - minim *5*nr.ponderi* – previne supra-potrivirea

validare – 20%-40%

testare – 10% - 30%

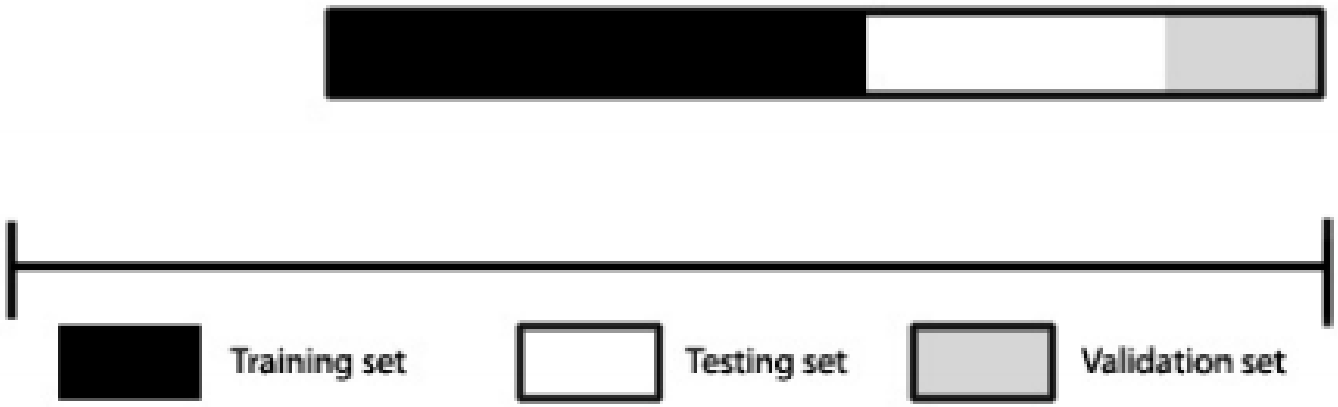

Considerente de proiectare

Număr de neuroni

Rețea cu 3 straturi:

$$p_{hidden} = \sqrt{n_{in} * m_{out}}$$

$m_{out} > 1$ - rezultate inferioare față de $m_{out} = 1$

Observație: pentru aplicații de clasificare, m_{out} = *nr. clase*

Considerente de proiectare

Inițializare ponderi

Valori random, într-un interval simetric față de 0
Ex: [-0.5; 0.5]

Rule of thumb: $\left[-\frac{1}{\#\ ponderi}; \frac{1}{\#\ ponderi}\right]$

#ponderi – numărul de conexiuni (ponderi) care intră într-un nod

Valori mai mici pentru nodurile în care intră mai multe conexiuni

Considerente de proiectare

Pregătirea setului de date (data preparation)

Tipuri de date:

Simbolice: A, da/nu, mic/mare/mediu
Numerice discrete: -2, 5, 34
Numerice continue: -3.421, 98.02

- eliminare excepții vizibile (outliers)
- eliminare date redundante
- transformare și codare

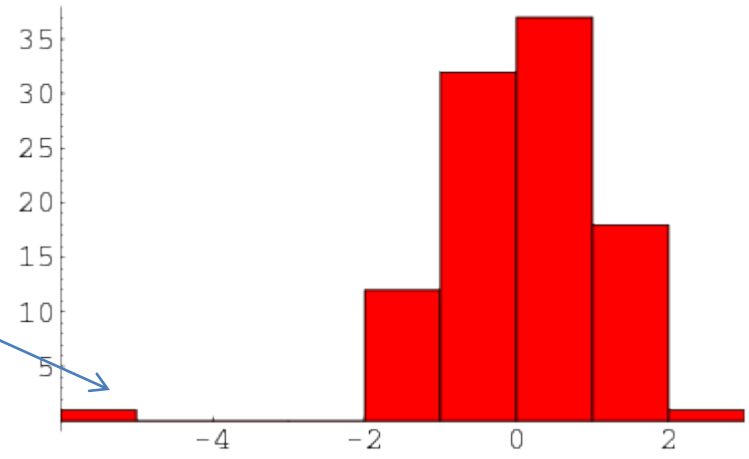

Clasificare liniară
Perceptronul

Sursă

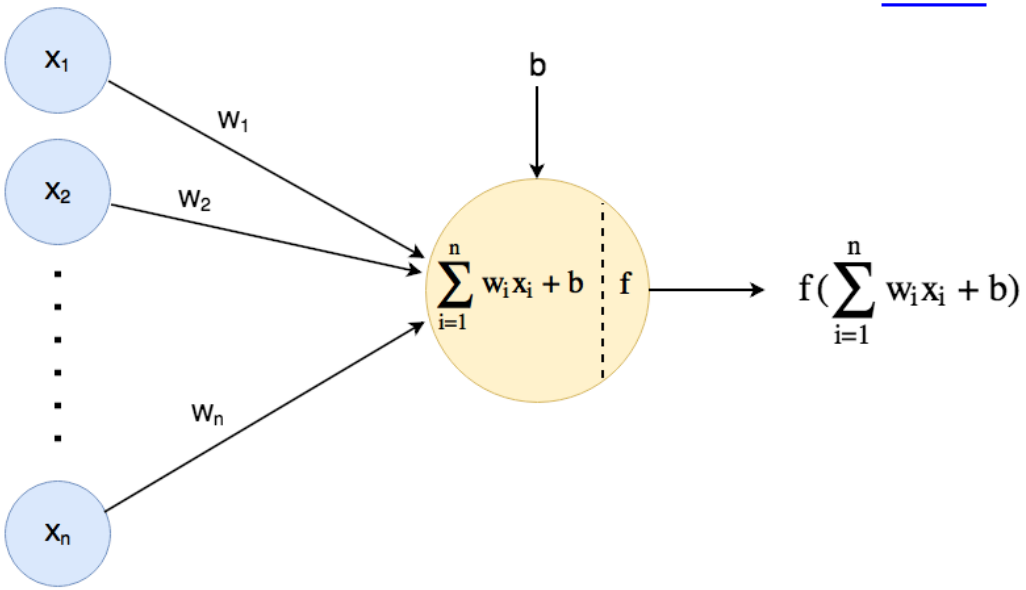

- clasificator binar (2 clase)
- clase liniar separabile
- hiperplan de separație

$$y = f(u) = \begin{cases} 0, u \le 0 \\ 1, u > 0 \end{cases}$$

funcție de activare binară (treaptă unitate)

Clasificare liniară
Separabilitate

X1	X2	AND	OR	XOR
0	0	0	0	0
0	1	0	1	1
1	0	0	1	1
1	1	1	1	0

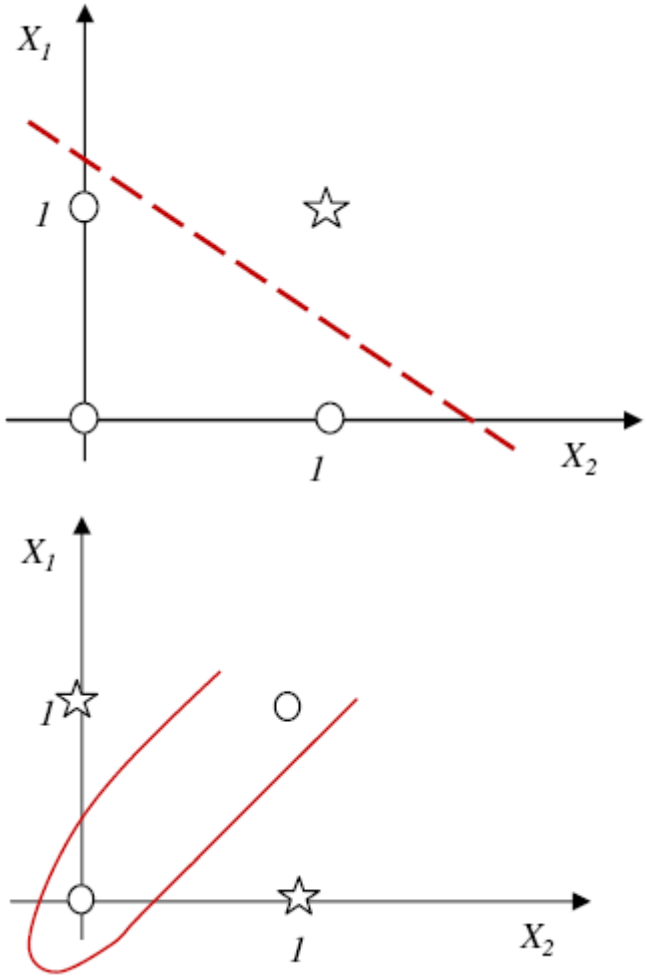

XOR nu se poate implementa cu perceptron!

Clasificare liniară
Separabilitate

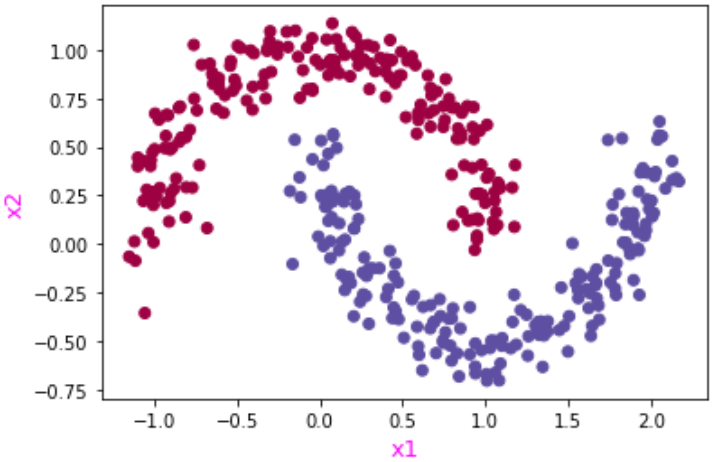

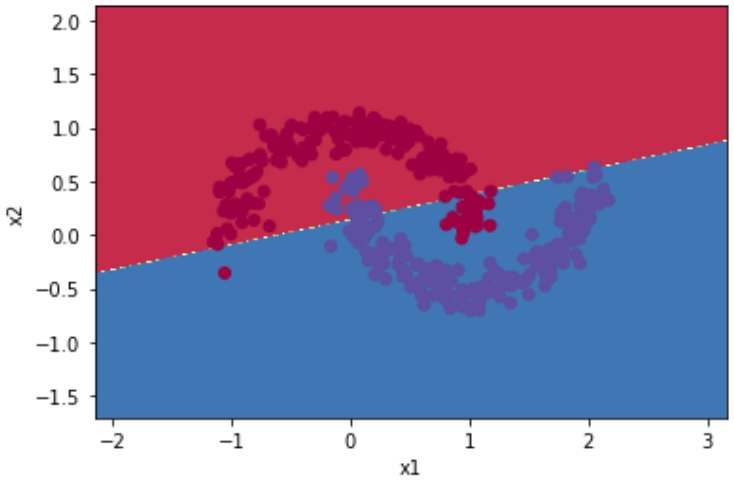

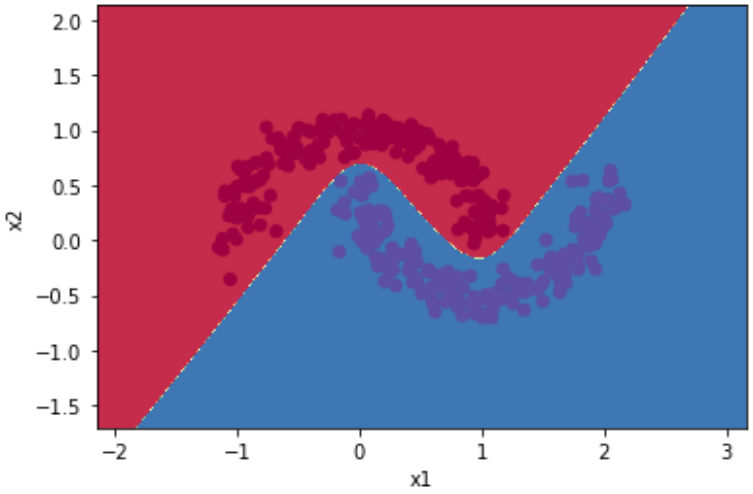

Clasificare liniară

Instruire prin minimizarea erorii (perceptron learning rule)

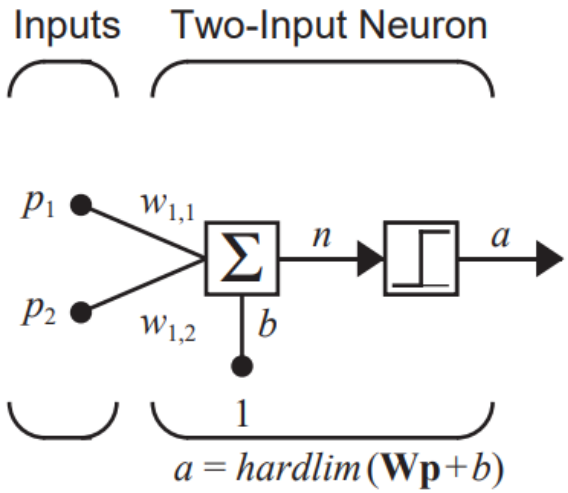

$$a = hardlim(n)$$
$$= hardlim(Wp + b)$$
$$= hardlim(w_{11}p_1 + w_{12}p_2 + b)$$

Granița de decizie (decision boundary): n = 0

Exemplu:

$$w_{11} = 1, w_{12} = 1, b = -1$$

Granița de decizie este dată de ecuația: $w_{11}p_1 + w_{12}p_2 + b = p_1 + p_2 - 1 = 0$

Pentru reprezentare grafică, se iau în considerare intersecțiile cu cele 2 axe.

Clasificare liniară

Instruire prin minimizarea erorii (perceptron learning rule)

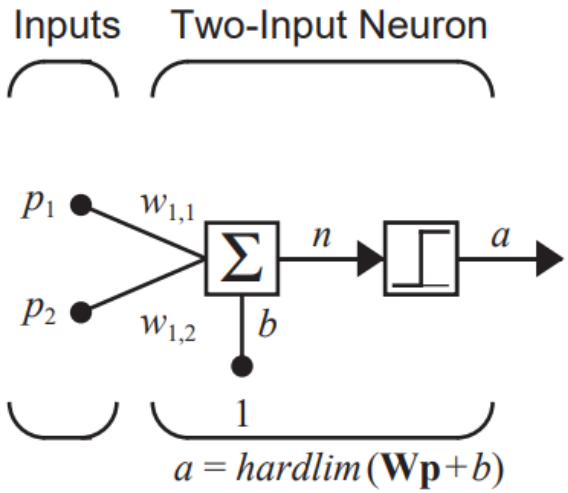

$$a = hardlim(n)$$
$$= hardlim(Wp + b)$$
$$= hardlim(w_{11}p_1 + w_{12}p_2 + b)$$

$$W = \begin{bmatrix} w_{11} \\ w_{12} \end{bmatrix}$$

Instruire = modificare ponderi și polarizări

$e = t - a$, t = target (valoare dorită/cunoscută)

$$W^{new} = W^{old} + e * p^T$$

$$b^{new} = b^{old} + e$$

Clasificare liniară

Instruire prin minimizarea erorii (perceptron learning rule)

Sursă

Exemplu:

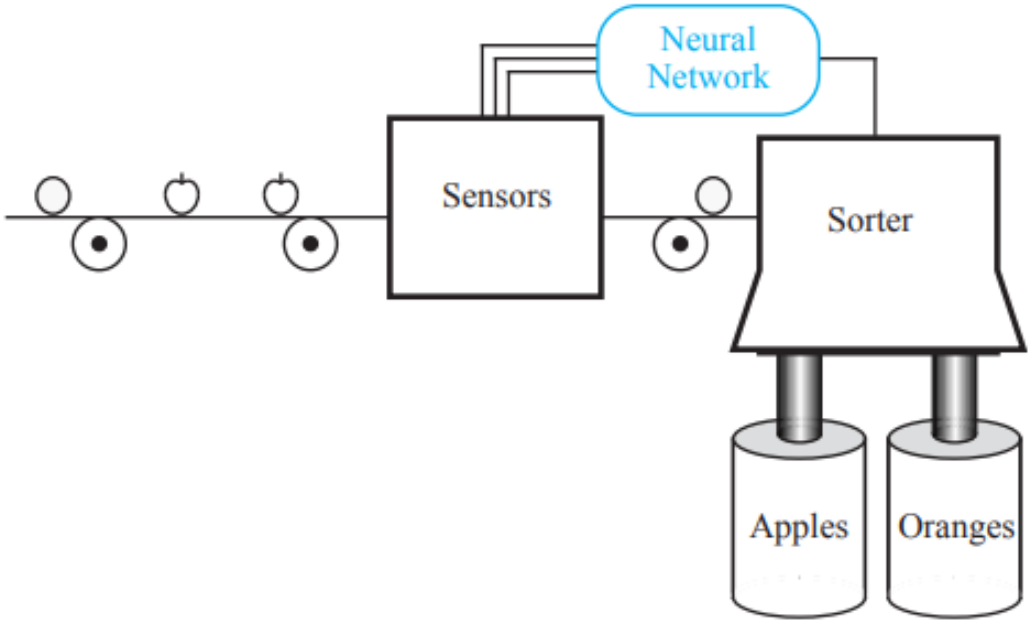

$$\left\{\mathbf{p}_1 = \begin{bmatrix}1\\-1\\-1\end{bmatrix}, t_1 = \begin{bmatrix}0\end{bmatrix}\right\} \qquad \left\{\mathbf{p}_2 = \begin{bmatrix}1\\1\\-1\end{bmatrix}, t_2 = \begin{bmatrix}1\end{bmatrix}\right\}$$

Clasificare liniară

Instruire prin minimizarea erorii (perceptron learning rule)

1. Inițializare ponderi, polarizări

$$\mathbf{W} = \begin{bmatrix} 0.5 & -1 & -0.5 \end{bmatrix}, \quad b = 0.5$$

$$\left\{ \mathbf{p}_1 = \begin{bmatrix} 1 \\ -1 \\ -1 \end{bmatrix}, t_1 = \begin{bmatrix} 0 \end{bmatrix} \right\} \qquad \left\{ \mathbf{p}_2 = \begin{bmatrix} 1 \\ 1 \\ -1 \end{bmatrix}, t_2 = \begin{bmatrix} 1 \end{bmatrix} \right\}$$

2. Iterația 1: [Sursă]

- aplicare vector p1 la intrarea rețelei:

$$a = hardlim(\mathbf{W}\mathbf{p}_1 + b) = hardlim\left(\begin{bmatrix} 0.5 & -1 & -0.5 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 1 \\ -1 \\ -1 \end{bmatrix} + 0.5 \right)$$

$$= hardlim(2.5) = 1$$

- calcul eroare $e = t_1 - a = 0 - 1 = -1$
- actualizare ponderi și polarizări

$$\mathbf{W}^{new} = \mathbf{W}^{old} + e\mathbf{p}^T = \begin{bmatrix} 0.5 & -1 & -0.5 \end{bmatrix} + (-1) \begin{bmatrix} 1 & -1 & -1 \end{bmatrix}$$

$$= \begin{bmatrix} -0.5 & 0 & 0.5 \end{bmatrix}.$$

$$b^{new} = b^{old} + e = 0.5 + (-1) = -0.5$$

Clasificare liniară
Instruire prin minimizarea erorii (perceptron learning rule)

3. Iterația 2:

$$a = hardlim\,(\mathbf{W}\mathbf{p}_2 + b) = hardlim\,(\begin{bmatrix}-0.5 & 0 & 0.5\end{bmatrix}\begin{bmatrix}1\\1\\-1\end{bmatrix} + (-0.5))$$

Sursă

$$= hardlim\,(-1.5) = 0$$

$$e = t_2 - a = 1 - 0 = 1$$

$$\mathbf{W}^{new} = \mathbf{W}^{old} + e\mathbf{p}^T = \begin{bmatrix}-0.5 & 0 & 0.5\end{bmatrix} + 1\begin{bmatrix}1 & 1 & -1\end{bmatrix} = \begin{bmatrix}0.5 & 1 & -0.5\end{bmatrix}$$

$$b^{new} = b^{old} + e = -0.5 + 1 = 0.5$$

Clasificare liniară
Instruire prin minimizarea erorii (perceptron learning rule)

4. Iterația 3:

$$a = hardlim(\mathbf{W}\mathbf{p}_1 + b) = hardlim\left(\begin{bmatrix}0.5 & 1 & -0.5\end{bmatrix}\begin{bmatrix}1\\-1\\-1\end{bmatrix} + 0.5\right)$$

$$= hardlim(0.5) = 1$$

$$e = t_1 - a = 0 - 1 = -1$$

$$\mathbf{W}^{new} = \mathbf{W}^{old} + e\mathbf{p}^T = \begin{bmatrix}0.5 & 1 & -0.5\end{bmatrix} + (-1)\begin{bmatrix}1 & -1 & -1\end{bmatrix}$$

$$= \begin{bmatrix}-0.5 & 2 & 0.5\end{bmatrix}$$

$$b^{new} = b^{old} + e = 0.5 + (-1) = -0.5$$

Sursă

Recunoaștere forme human vs. computer

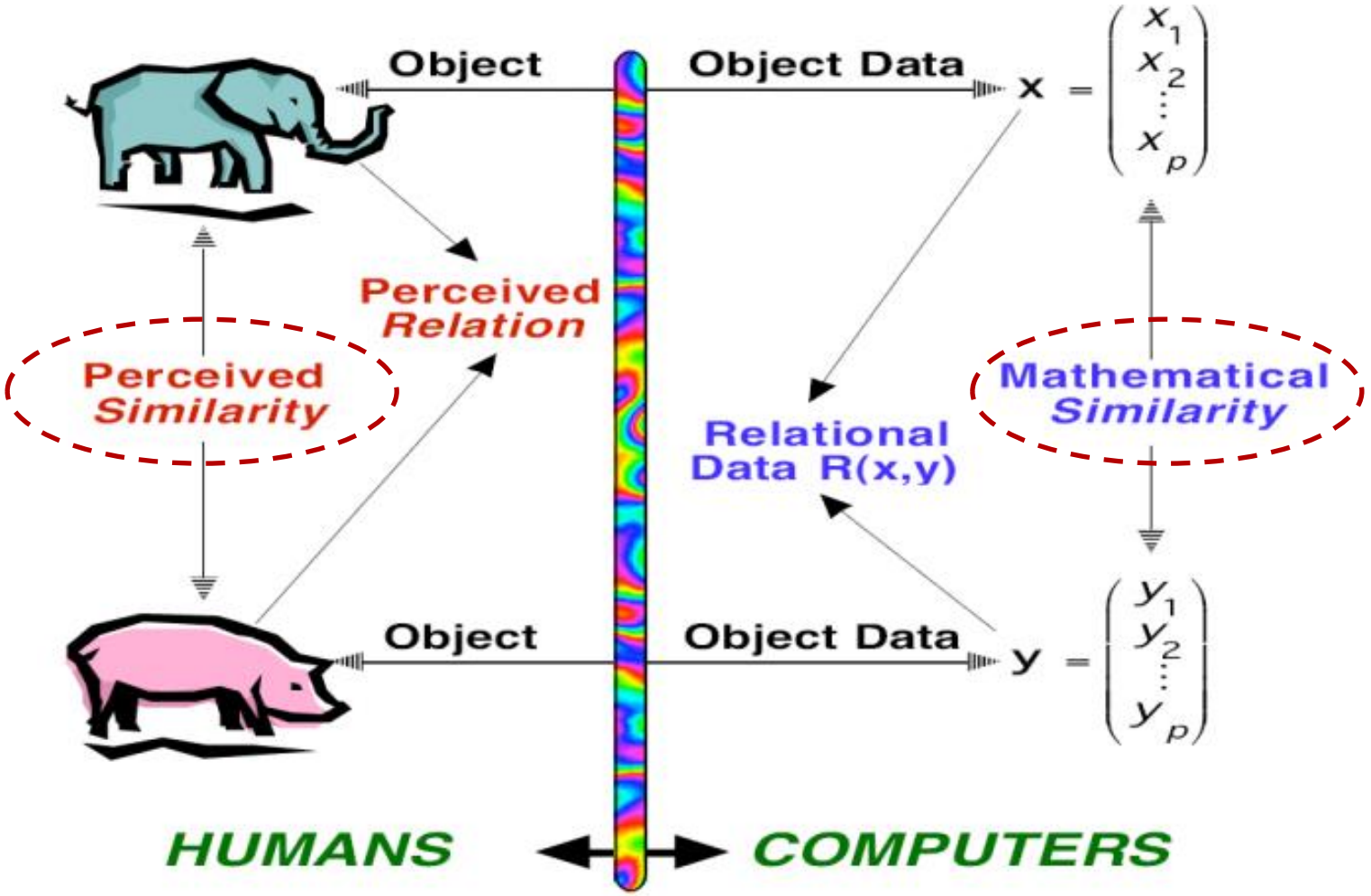

Recunoaștere forme (pattern recognition)

Etape:

1. extragere trăsături
2. stabilire prototip clasă
3. alocare obiect - clasă

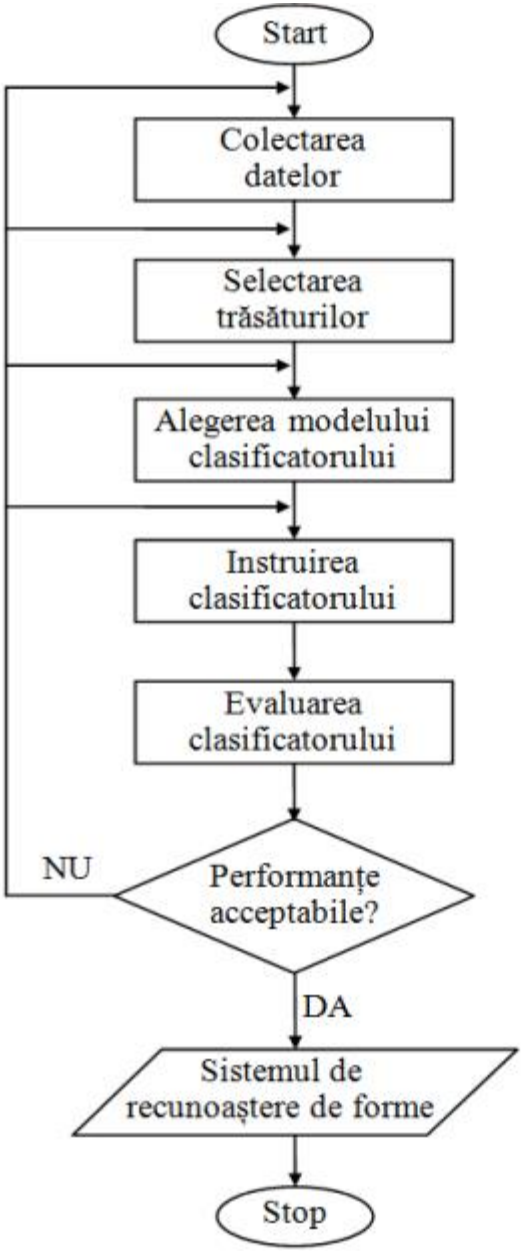

Clasificarea crabilor cu RNA

- formularea problemei
- pregătirea datelor
- proiectarea clasificatorului cu RNA
- testare

Clasificarea crabilor cu RNA

Formularea problemei

Să se proiecteze un clasificator cu RNA, care să identifice sexul unui crab, folosind caracteristicile sale fizice:

species
frontal lip
rear width
length
width
depth

Intrare: cele 6 caracteristici
Ieșire dorită(target): sexul crabului (M/F)

Clasificarea crabilor cu RNA

Pregătirea datelor

- Transformarea valorilor non-numerice (sex M/F) în valori numerice

F: [1 0]
M: [0 1]

sau F = 1
M = 2

sau

F: [0 0]
M: [0 1]

Clasificarea crabilor cu RNA

Proiectarea clasificatorului

Inițializare ponderi cu valori aleatoare

Rețea feed-forward cu 20 de neuroni pe stratul ascuns

Antrenare – 10 epoci

Clasificarea crabilor cu RNA

Testare - grafic

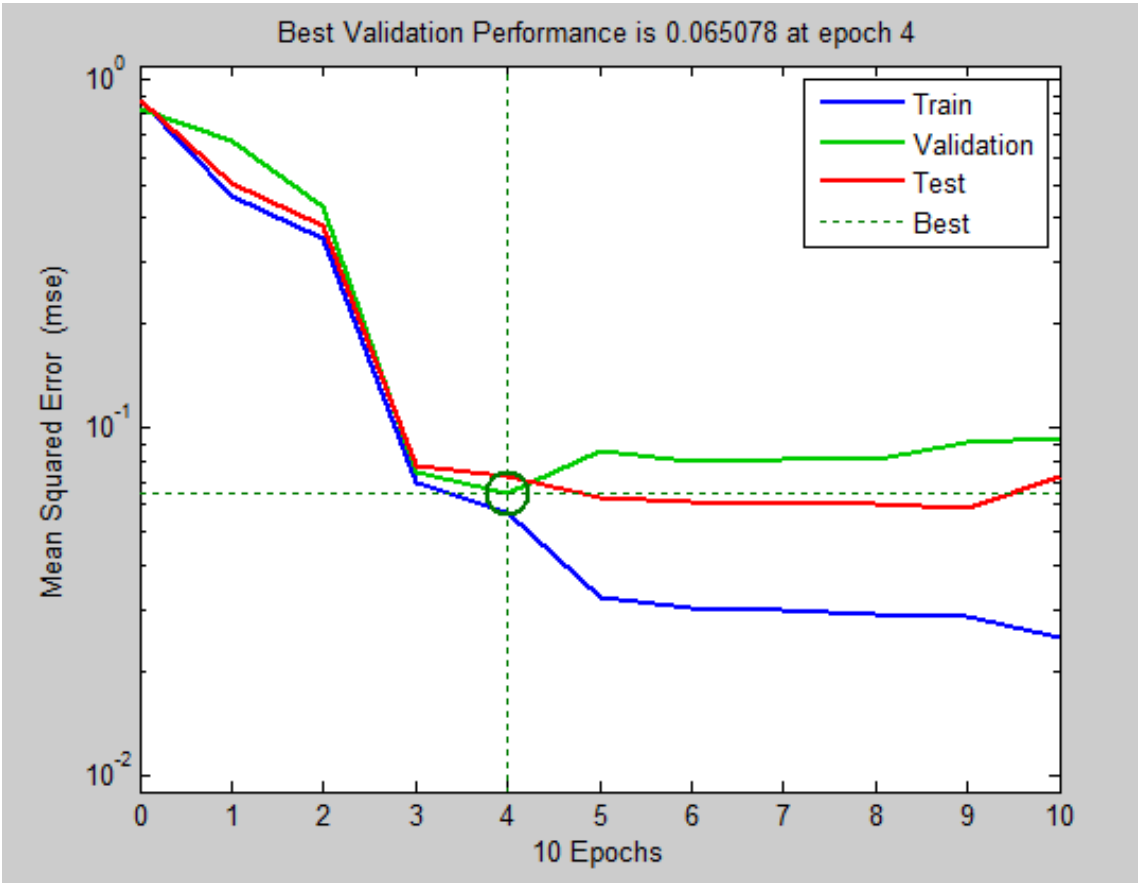

Clasificarea crabilor cu RNA

Testare - matricea de clasificare

```
f_f  % Female crabs classified as Female
f_m % Female crabs classified as Male
m_m  % Male crabs classified as Male
m_f  % Male crabs classified as Female
cm = [f_f    f_m;
       m_f    m_m]  % classification matrix
```

Total testing samples: 40

cm =

```
   18    0
    1   21
```

Percentage Correct classification   : 97.500000%
Percentage Incorrect classification : 2.500000%

Pentagonul și Rețelele Neuronale

Problema:
Anii ’80, Pentagon, boom tehnologic, protecție armată
Planul:
Detecție tancuri din imagini
Soluția:
Prelucrare de imagini folosind RNA

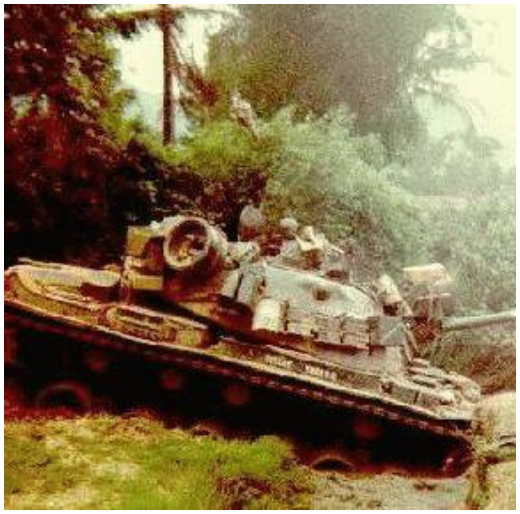

Pentagonul și Rețelele Neuronale

Implementare:
100 poze copaci + tancuri
100 poze copaci fără tancuri
Antrenare rețea cu 50 poze copaci + tancuri, 50 poze copaci fără tancuri

Validare:
Detecție corectă pentru restul de 50+50 poze

Testare:
Poze noi, rezultate complet aleatoare și incorecte

Care să fie problema?

Pentagonul și Rețelele Neuronale

Pentagonul și Rețelele Neuronale

cer senin

cer noros

“The military was now the proud owner of a multi-million dollar mainframe computer that could tell you if it was sunny or not.”

Sumar

- RNA – definire, arhitectură ✓
- Funcții de activare ✓
- Instruirea RNA ✓
- Tipuri de probleme rezolvabile cu RNA ✓
- Clasificatoare cu RNA – clasificare liniară ✓
- Instruire prin minimizarea erorii ✓
- Studii de caz ✓

În episodul următor: Entități de Inteligență Artificială pentru sisteme de decizie. Chatbots și robo-advisors.